

stolittya. – M. : Sovremennyk, 1990.

24. Spohady pro Shevchenka / Uporyadn. A. Kostenko. – K. : Derzh. vyd-vo khud. lit-ry, 1958.

25. Tarakhan-Bereza Z. P. “Zavorozhy meni, volkhve ...” Taras Shevchenko i Mykhaylo Shchepkin. – K. : Mystetstvo, 2012.

26. Fylypovych P. Shevchenko i Dekabrysty // Shevchenkivskyy zbirnyk. – K., 1924. – T. 1.

27. TSDIAK Ukrayiny. – F. 442. – Op. 796. – Spr. 361.

28. TSDIAK Ukrayiny. – F. 442. – Op. 808. – Spr. 3.

29. Shevchenkivskyy slovnyk. – T. 2. – K., 1977.

30. Shevchenko v Nyzhn'omu Novhorodi. – Hor'kyy : Kn. vyd-vo, 1958.

31. Shevchenko T. H. Shchodennyk 1857 – 1858 / red. Sribna K. A. – K. : Vyd-vo Molod', 1963.

32. Shevchenko T. H. Avtobiohrafya. – Rezhym dostupu : <http://lib.rus.ec/b/328471/read>

33. Shevchenko T. Povne Zibrannya tvoriv u 10 t. / Red. kil'k. O. Bilets'kyy ta in. – T. 7. – Kn. 1. – K. : Vyd-vo AN URSSR, 1961. – № 13, 14.

34. Shevchenko T. H. Zibrannya tvoriv : u 6 t. / Holova red. kil'k. M. Zhulynskyy. – K. : Naukova dumka, 2003. – T. 6.

35. Shchepkin M. S. Zapysky. Lystuvannya / Shchepkin Mykhaylo Semenovych; per. A. Holovka. – K. : Mystetstvo, 1953 36. Yunhe K. F. spohady pro Shevchenka // Spohady pro Shevchenka / Uporyadn. y prym. V. S. Borodina y M. M. Pavlyuka. – K. : Dnipro, 1982.

Kazmyrchuk M. G., Doctor of Historical Sciences, assistant professor of chair of Ukrainian history and the ethnic policy, Kyiv National Taras Shevchenko University (Ukraine, Kiev), e-mail – brungilda@ukr.net

“Fighters for the holy will” and Kobzar – interweaving of fates (the 200th anniversary of T. G. Shevchenko)

In domestic and foreign historiography the problem of “Decembrists and Shevchenko” is still remaining little explored. In the pre-Soviet days it is almost not studied, in the Soviet era it was influenced by the ideological pressure and considered from position of the class struggle. During the days of independence there was worked up much interesting information separately about the Decembrists themes and biographical data of T. Shevchenko, which however does not exhaust relations of the Decembrists and T. Shevchenko. The problem of “Decembrists and T. Shevchenko” is eternal and inexhaustible. It affects socio & political, cultural and ethical sides of the life of the Ukrainian society of the first half of the XIXth century. While personally having met with the former Decembrists, the Kobzar openly sympathized with those, who firstly must have raised their armed struggle against the tsarist clicks and the feudal system. Throughout his life T. Shevchenko communicated with the peoples who must have remembered the Decembrists and distributed ideas of the Decembrists' literature.

Keywords: the Decembrists, T. Shevchenko, Kobzar, memories, meetings.

Казмирчук М. Г., доктор исторических наук, доцент кафедры украинской истории и этнополитики, Киевский национальный университет им. Тараса Шевченко (Украина, Киев), e-mail – brungilda@ukr.net

“Борцы за святую волю” и Кобзарь – переплетение судеб (к 200-летию со дня рождения Т. Г. Шевченко)

В отечественной и зарубежной историографии проблема “Декабристы и Т. Шевченко” еще остается мало исследованной. В досоветскую эпоху она практически не изучалась, а в советскую – оставалась под влиянием идеологического давления и рассматривалась с позиций классовой борьбы. После провозглашения было наработано много интересной информации отдельно по декабристской тематике и относительно биографических сведений о Т. Шевченко, которая, однако, не исчерпывает всех отношений декабристов и Т. Шевченко. Проблема “Декабристы и Т. Шевченко” вечная и неисчерпаемая. Она затрагивает социально-политические, культурологические, этические стороны жизни украинского общества первой половины XIX в. Лично встречаясь с бывшими декабристами, Кобзарь открыто симпатизировал тем, которые первыми подняли вооруженную борьбу против царизма и крепостнической системы. На протяжении всей жизни Т. Шевченко общался с людьми, которые сохранили воспоминания о декабристах, распространялись идеи декабристской литературы.

Ключевые слова: декабристы, Т. Шевченко, Кобзарь, воспоминания, встречи.

* * *

УДК 94(477)“10/11”:327

Половинська В. В.
аспірантка, Національний педагогічний університет імені
М. П. Драгоманова (Україна, Київ), sftrizir@gmail.com

ДАВНЯ РУСЬ ТА НОРВЕЗЬКІ КОРОЛІ–МІСІОНЕРИ

Вважаючи неправомірним бачити Давню Русь кінця епохи вікінгів ні як де-який сакральний простір, здатний духовно зростити правителів Півночі, ні як подобу фону для оповіді скандинавських саг, автор спробував в першому наближенні визначити роль Русі в християнсько-релігійній та фольклорній сакралізації норвезьких конунгів-хрестителів Олафа Трюггвассона і Олафа Харальдсона. Методологічну базу дослідження склали соціокультурний і структурний підходи, а також методи ретроспекції, екстраполяції та аналогії. Після розгляду ряду вузлових питань даної проблеми автору видається можливим констатувати наявність культурно-ідеологічного обміну між Давньою Руссю і Скандинавськими країнами (зокрема Норвегією) і підкреслити його двосторонній характер. Так само не можна заперечувати як примітну роль Русі в обоженні згаданих вище норвезьких правителів, так і можливість впливу східних церков (давньоруської та візантійської) на християнізацію Норвегії.

Ключові слова: епоха вікінгів, християнізація, сакралізація, релігія, фольклор, Скандинавія, Норвегія, Давня Русь, конунги-місіонери.

“Тут, на Русі, – писав Г. С. Лебедев, – зазвичай проходить якийсь ранній етап діяльності конунгів-вікінгів, королів-місіонерів. Тут вони знаходять своє духовне покликання; звідси починається пронизаний провіденційним устремлінням, мученицький зрештою похід на Північ, до ствердження державної єдності спадкової держави, осяяної християнською благодаттю. Олав Трюггвассон, Олав Святий і Харальд Суворий, котрий закріплює їх звершення, проходять немовби посвяту при дворі великого князя київського і йдуть на Північ, супроводжувані напутнім словом Ярослава Мудрого – Яріцлейва скандинавських саг” [1]. Однак набагато раніше Є. А. Ридзевська висловила думку, що перший у цьому ряду норвезьких “королів-місіонерів” Олав Трюггвассон представлений у сазі ченця Одда як учасник хрещення Русі і посередник між Руссю і Візантією з метою возвеличення [2]; причому це звеличення конунга, на думку Т. Н. Джаксон [3], цілком органічно доповнює його традиційний у середньовічній літературі образ хрестителя північної частини світу [4]. Я. Р. Хагланд [5], оминаючи питання про дійсну історичну роль Олафа Трюггвассона у хрещенні Русі, зосереджує свою увагу на можливих впливах східних церков на християнізацію Норвегії та доходить висновку, що загальними тенденціями середньовічної історіографії були прагнення не тільки применшити, але й повністю виключити згадки про можливі впливи Східної церкви під час раннього періоду християнізації Норвегії завдяки редагуванню літературних пам'яток, які могли ці впливи зафіксувати. Учений, зокрема, показав, що компілятор(и) розлогі “Саги про Олафа Трюггвассона” за рукописами OTm і Flat., прославляючи місіонерську діяльність Олафа Трюггвассона в “Пасмі про Рьогнвальда і Рауда”, не надто прагнули згадувати території, підлеглі Східній церкві, унаслідок чого згадку Русі (Гарди/Гардаріки) було не просто вилучено – відповідні повідомлення були свідомо змінені так, щоб перенести місіонерську діяльність Олава в Англію і землі “Західного моря” (*fyri vestanhaf*), які можна було надійно пов'язати з римською католицькою церквою, а отже, і приписати їй, а не східним православним церквам, подальше хрещення Норвегії.

Імовірно, Давню Русь (Гарди/Гардаріки скандинавів) неправомірно бачити ні як якийсь сакральний простір, здатний надати імпульсу правителям Півночі, навіть “випестувати” їх, ні як подобу “декорацій” для розповіді саги, – істина лежить десь посередині.

Згадана героїзація конунга як неодмінний компонент літературного стереотипу “знатний скандинав на Русі”, згідно з переконливою аргументацією дослідників [6], передбачає художній вимисел як повний, так і той, що базується на реальних історичних подіях, відомих автору саги з того чи іншого джерела, – і передбачає, що як противники, так і друзі поступаються головному персонажу саги у визначальних, найважливіших якостях, а отже, їх недоліки відтіняють чесноти героя. При цьому, тим не менш, скандинавам уявлялося почесним перевершувати об’єктивно гідне оточення. Об’єктивність, імовірно, залежала і від поінформованості автора оповіді, і також від його очікуваної аудиторії: “Хоча у скальдів у звичай все більше хвалити того правителя, перед обличчям якого вони стоять, ні один скальд не зважився б приписати йому такі діяння, про які усі, хто слухає, та й сам правитель, знають, що це явна брехня і небиліці. Це було б насмішкою, а не хвалою” [7, с. 9–10]. Подібна етика, зокрема, пояснює достовірність скальдичної поезії і стереотипність саг.

Отже, як руські князі (передусім Ярослав–Яріцлейв, з ім’ям якого пов’язана значна кількість сюжетів ісландських королівських і родових саг [8, с. 79]), незважаючи на очікуване спотворення їх образів усною традицією й авторами саг, так і Русь у цілому, були добре знайомі скандинавським джерелам і оцінені ними досить високо. Уявляється доречним згадати, що, проводячи паралелі між біблійними і саговими текстами, у сюжеті Оддапро втечу Олафа з матір’ю “на схід у Гарди”^{*} дослідники бачать біблійну розповідь про перебування Йосифа в Єгипті (що підтверджується і самим автором саги[†]); а отже, Русь посідає місце Єгипту, а дядько по матері юного Олафа Сігурд, який викупив його з полону в Ейстланді й тоді перебував на службі в руського князя – місце “царедворця Фараонового” Єгиптянина Потіфара. Явне перебільшення тієї пошани, яку Сігурд мав від князя, вписується в зазначену стереотипну формулу возвеличення норвезького вождя і служить підтвердженням безсумнівної “престижності” служби в правителів Гардаріки.

Для порівняння мені хотілося б навести такий фрагмент з “Кола земного”, LXIV [7]:

Через деякий час конунг (Олав Трюггвасон – В. П.) прокинувся і запитав, де гість і велів покликати його. Але гостя ніде не знайшли. На наступний ранок конунг велить покликати кухаря й того, хто готував напої, і запитує їх, чи не приходив до них якийсь незнайомиць. Ті кажуть, коли вони збиралися куховарити, підійшов якийсь чоловік і сказав, що дуже погане м’ясо варять вони до конунгового столу. Потім він дав їм два великих і жирних шматка яловичини, і вони зварили їх ра-

зом з іншим м’ясом. Тоді конунг велів усе це вариво викинути.

– Напевно, це була не людина, – сказав він, – це був, напевно, Один, у якого язичники довго вірили. Але Одину не вдасться перехитрити мене.

Поза сумнівом, сам Один, “всеотець” і “батько ратей”, культ якого важко переоцінити для народів Півночі, є більш ніж показовим у ролі антагоніста Олафа. Розглянемо даний пасаж детальніше.

Адам Бременський під 1080 р. пише: “Дехто казав, що він (Олаф – В. П.) був християнином, інші – що він відступився від віри, але всі сходяться на тому, що він був дуже вправний у провіщеннях, пророкував долю і ввірив у ворожіння за птахами. Тому він і отримав своє прізвисько Кракабен (Вороняча Кістка). Також розповідають, що він займався чаклунством і тримав при собі чаклунів, за допомогою яких завоював країну” [9]. За часів Трюггвасона, як можна дійти висновку із “Саги про Одда Стрілу”, боротьба з поклонінням язичницьким богам співіснувала з язичницьким світоглядом, який включав магію, чаклунство, знахарство тощо до низки повсякденних явищ [6]; зівставивши свідчення Сноррі і Адама, візьму на себе сміливість допустити, що Олаф – як історична особистість, котру складно відокремити від персонажа літератури і легенд – не стільки витісняв язичницьку віру в Христа, скільки, якщо можна так висловитися, під заступництвом і з благословення останнього[‡] намагався замінити у свідомості норвежців фігуру Одіна власною, багато в чому уподібнюючись “богу воронів” [11, с. 38] і “вовкові битви” [11, с. 9]. Гвінджонс у своїй “Легендарній історії Олафа Трюггвасона” охрестив конунга не ким іншим, як “годувальником воронів і вовків” [12, р. 7] – важко не побачити в цій поетичній характеристиці алюзію на супутників Одіна воронів Хугіна і Муніна та вовків Гері і Фрекі. Отже, християнська еггемеризація[§] певною мірою врівноважувалася сакралізацією, навіть міфологізацією історичних особистостей, як ми бачимо на прикладі Олафа Трюггвасона і пізніше – Олафа Харальдссона. Таке “язичницьке” християнство, адаптоване до місцевих вірувань (а місцями і таке, що злилося з ними), поступово заступало культу давніх богів.

У контексті викладеного вище Гарди “конунгаВальдамара” (князя Володимира) і весь Східний шлях, Аустрвег, в умах сучасників авторів саг про Олафа Трюггвасона радше посіли місце їх міфічного Утгарда – “прихистку... сил відживаючого язичництва” [13], потрапити в який можливо, рухаючись на схід [11; 14, с. 680], – аніж бачилися їм місцем духовної ініціації. Утім, Олаф

^{*}Котрий, як відомо, в скальдичній поезії уподібнювався земним володарям і в якомусь сенсі виступав їх “сеньйором” навіть більше, аніж небесним патроном; див., приміром, поетичне уподібнення Христа Харальду Суворому у кенінгу “вартовий, охоронець Греції і Гардів” (*Girkjavorð ok Garða*) поховальної драми АрнораТордасона [10].

[†]Окрім прочитованого опису зустрічі Олафа з Одним див. у Сноррі “Сага про Інглінгів”, II: “Країна в Азії на схід від Танаквісла зветься Країною Асів, або Житлом Асів, а столиця країни називалася Асгард. Правителем там був той, хто звався Одним. <...> Один був великий воїн, і багато мандрував, і заволодів багатьма державами. Він був настільки удачливий в битвах, що брав гору в кожній битві, і тому люди вірили, що перемога завжди повинна бути за ним. Посилаючи своїх людей в битву або з іншими дорученнями, він завжди спершу покладав руки на голову і давав їм благословення. Люди вірили, що тоді успіх їм забезпечений. Коли його люди опинялися у скрутні на морі чи на суші, вони закликали його, і вважалося, що це їм допомагало” [7].

^{*}“Сага про Олафа Трюггвасона Одда Сноррасона ченця” (*Saga Olafs Tryggvasonarav Oddr Snorrasonmunkr*).

[†]“Але Бог, який не хоче, аби приховувалися честь і слава його друзів, як не має світло ховатися у темряві, зробив тоді великою славу цього молодого чоловіка і звільнив його з цієї неволі, як у колишні часи звільнив він Йосипа” [3].

І Вороняча Кістка, як і його “попередник” Одін, прийшов на північ з новою вірою зі сходу, що, з другого боку, опосередковано прирівнює до оселі богів–асів Асгарду то Міклагард–Константинополь, то Русь–Гардаріки.

Олаф Святий фольклору, з його рудою бородою, захистом людей від троллів тощо, постав наступником бога Тора. Але для нас цікаво інше, а саме пов'язані сюжетно з Руссю прижиттєві та посмертні дива конунга, а також присвячений йому в Новгороді храм, літописна “варязька церква”. Дане питання, на мій погляд, найповніше було розглянуто Є. А. Мельниковою [8, с. 125–132] і Т. Н. Джаксон [3]. Спираючись на їх дослідження, можна так визначити роль Русі в сакралізації Олафа Харальдссона.

По-перше, прижиттєві дива Святого Олафа, локалізовані на Русі, як і інші їм подібні дива зцілення “побутового” характеру, утворюють загальний так званий народний пласт оповідей про святого. Руські ж посмертні дива є двома з тих чотирьох, що відбулися за межами Скандинавії, і, ставлячи в центр подій церкву св. Олафа в Новгороді, “не лише демонструють чудотворну силу святого, але... поміщають в епіцентр сюжету церкву та її священнослужителів як посередників між святим і її шанувальниками” [8, с. 129].

По-друге, “храмовий” характер зазначених новел свідчив про поширеність шанування норвезького святого аж до далекого, з точки зору скандинавів Новгороду, що, на думку Є. А. Мельникової, і спонукало єпископа Ейнштейна включити їх у складений ним “канонічний” звід [8, с. 129].

По-третє, популярності культу в середовищі новгородців і скандинавського контингенту на Русі активно сприяв під час свого перебування там зведений брат Олафа Харальд Хардрода (Суворий Правитель). Якщо точне датування зведення присвяченого Святому Олафу храму в Новгороді все ще викликає суперечки в наукових колах [3], то відсутність симпатій Ярослава до противників Олафа і припинення ним торговельних відносин з Норвегією, а також гоніння на норвежців після приходу до влади Свейна Альвіусона можна вважати доведеним. Подібна політика Ярослава Володимировича, очевидно, активізувала спогади про Олафа Харальдссона, тим самим зміцнивши позиції його родичів (брата Харальда, сина Магнуса), прихильників і шанувальників.

Важливим також видається висновок Мельникової про те, що церква св. Олафа для скандинавів, які постійно проживають у Новгороді чи відвідують його, окрім свого культурного і конфесійного значення служила меті упорядкування торговельних зв'язків Новгороду з країнами Балтійського регіону.

Отже, мені уявляється можливим констатувати наявність культурно-ідеологічного, духовного обміну між Давньою Руссю і Скандинавськими країнами (зокрема, Норвегією) і підкреслити його двосторонній характер. Що ж стосується ролі Русі в сакралізації обох Олафів, Трюггвассона і Харальдссона, то не слід заперечувати, що “в композиції “Хеймскрінгли” мотив перебування конунгів-місіонерів “на Сході в Гардах” фіксує повороти

тні моменти в долі Норвегії” [1]. Поза сумнівом, це питання вимагає від дослідників свого подальшого розгляду.

Список використаних джерел

1. Лебедев Г. С. Эпоха викингов в Северной Европе / Г. С. Лебедев. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1985. – 287 с.
2. Рыдзевская Е. А. Легенда о князе Владимире в саже об Олафе Трюггвассоне / Е. А. Рыдзевская // Труды Отдела древнерусской литературы ИРЛИ РАН. – 1935. – Т. II: 8. – С. 5–20.
3. Джаксон Т. Н. Четыре норвежских конунга на Руси: из истории русско-норвежских политических отношений последней трети X – первой половины XI в. / Т. Н. Джаксон. – М. : Языки русской культуры, 2002. – 192 с. – (Studia historica. Series minor).
4. Fidjestol B. Olaf Tryggvason the Missionary. A Literary Portrait from the Middle Ages / B. Fidjestol // Fidjestol B. Selected Papers / [ed. by Odd Einar Haugen and Else Mundal]. – Odense, 1997. – P. 201–227.
5. Хагланд Я. Р. Христианизация Норвегии и возможные влияния восточных церквей / Я. Р. Хагланд // Древнейшие государства Восточной Европы: 2002 г. Генеалогия как форма исторической памяти / [редкол. : Е. А. Мельникова (отв. ред.) и др.]. – М. : “Восточная литература” РАН, 2004. – С. 259–287.
6. Древняя Русь в свете зарубежных источников : учебное пособие для студентов вузов / [М. В. Бибииков, Г. В. Глазырина, Т. Н. Джаксон и др. ; под ред. Е. А. Мельниковой]. – М. : Логос, 1999. – 608 с.
7. Стурлусон С. Круг Земной = Heimskringla / Снорри Стурлусон ; [А. Я. Гуревич, Ю. К. Кузьменко, О. А. Смирницкая, М. И. Стеблин-Каменский]. – М. : Наука, 1980. – 687 с. – (Литературные памятники).
8. Мельникова Е. А. Балтийская политика Ярослава Мудрого / Е. А. Мельникова // Ярослав Мудрый и его эпоха. – М. : Индрик, 2008. – С. 38–134.
9. Джонс Гвин. Викинги. Потомки Одина и Тора / Гвин Джонс ; [пер. с англ. З. Ю. Метлицкой]. – М. : ЗАО Центрполиграф, 2004. – 445 с.
10. Успенский Ф. Б. Заметки о топонимике в поэтическом мире скальдов. Кто был “страж Греции и Гардов” в глазах поэта XI в.? / Ф. Б. Успенский // Древнейшие государства Восточной Европы, 2009 год: Памяти И. С. Чичурова / [отв. ред. Т. Н. Джаксон]. – М. : Индрик, 2010. – С. 211–219.
11. Младшая Эдда. – М. : Ладомир, 1994. – 256 с.
12. Jones Gwyn. The Legendary history of Olaf Tryggvason / Gwyn Jones. – Glasgow: Jackson, 1968. – 38 p.
13. Хлевов А. А. Предвестники викингов. Северная Европа в I–VIII веках / А. А. Хлевов. – СПб. : Евразия, 2002. – 336 с. – (Пилгрим).
14. Беовульф. Старшая Эдда. Песнь о Нибелунгах / [пер. В. Тихомирова, А. Корсуна, Ю. Корнеева ; примеч. О. Смирницкой, М. Стеблин-Каменского, А. Гуревич]. – М. : Художественная литература, 1975. – 751 с. : ил. – (Библиотека всемирной литературы; сер. 1; т. 9).
15. Святой Олав и тролли // Скандинавская баллада. – М. : Наука, 1978.

References

1. Lebedev G. S. Jepocha vikingov v Severnoj Evrope / G. S. Lebedev. – L. : Izd-vo LGU, 1985. – 287 s.
2. Rydzevskaja E. A. Legenda o knjaze Vladimirе v sage ob Olafe Trjuggvassone / E. A. Rydzevskaja // Trudy Otdela drevnerusskoj literatury IRLI RAN. – 1935. – T. II: 8. – S. 5–20.
3. Dzhakson T. N. Chetyre norvezhskih konunga na Rusi: iz istorii russko-norvezhskih politicheskikh otnoshenij poslednej treti X – pervoj poloviny XI v. / T. N. Dzhakson. – M. : Jazyki russkoj kul'tury, 2002. – 192 s. – (Studia historica. Series minor).
4. Fidjestol B. Olaf Tryggvason the Missionary. A Literary Portrait from the Middle Ages / B. Fidjestol // Fidjestol B. Selected Papers / [ed. by Odd Einar Haugen and Else Mundal]. – Odense, 1997. – P. 201–227.
5. Hagland Ja. R. Hristianizacija Norveгии i vozmozhnye vlijaniya vostochnyh cerkvej / Ja. R. Hagland // Drevnejshie gosudarstva Vostochnoj Evropy: 2002 g. Genealogija kak forma istoricheskoj pamjati / [redkol. : E. A. Mel'nikova (otv. red.) i dr.]. – M. : “Vostochnaja literatura” RAN, 2004. – S. 259–287.
6. Drevnjaja Rus' v svete zarubezhnyh istochnikov: uchebnoe posobie dlja studentov vuzov / [M. V. Bibikov, G. V. Glazyrina, T. N. Dzhakson i dr. ; pod red. E. A. Mel'nikovoj]. – M. : Logos,

*Див., приміром, баладу “Святий Олаф і троллі” [15].

1999. – 608 s.

7. Sturluson S. Krug Zemnoj = Heimskringla / Snorri Sturluson; [A. Ja. Gurevich, Ju. K. Kuz'menko, O. A. Smirnitskaja, M. I. Steblin-Kamenskij]. – M.: Nauka, 1980. – 687 s. – (Literaturnye pamjatniki).

8. Mel'nikova E. A. Baltijskaja politika Jaroslava Mudrogo / E. A. Mel'nikova // Jaroslav Mudryj i ego jepoha. – M.: Indrik, 2008. – S. 38–134.

9. Dzhons Gvin. Vikingi. Potomki Odina i Tora / Gvin Dzhons; [per. s angl. Z. Ju. Metlickoj]. – M.: ZAO Centrpoligraf, 2004. – 445 s.

10. Uspenskij F. B. Zametki o toponimike v pojeticheskom mire skal'dov. Kto byl "strazh Grecii i Gardov" v glazah pojeta XI v.? / F. B. Uspenskij // Drevnejšie gosudarstva Vostochnoj Evropy, 2009 god: Pamjati I. S. Chichurova / [otv. red. T. N. Dzhakson]. – M.: Indrik, 2010. – S. 211–219.

11. Mladshaja Jedda. – M.: Ladimir, 1994. – 256 s.

12. Jones Gwyn. The Legendary history of Olaf Tryggvason / Gwyn Jones. – Glasgow: Jackson, 1968. – 38 p.

13. Hlevov A. A. Predvestniki vikingov. Severnaja Evropa v I–VIII vekah / A. A. Hlevov. – SPb.: Evrazija, 2002. – 336 s. – (Pilgrim).

14. Beovulf. Starshaja Jedda. Pesn' o Nibelungah / [per. V. Tihomirova, A. Korsuna, Ju. Korneeva; primech. O. Smirnitskij, M. Steblin-Kamenskogo, A. Gurevich]. – M.: Hudozhestvennaja literatura, 1975. – 751 s.: il. – (Biblioteka vseмирnoj literatury; ser. 1; t. 9).

15. Svjatoj Olav i trolli // Skandinavskaja ballada. – M.: Nauka, 1978.

Polowinska V. V., postgraduate student, National Pedagogical M. P. Dragomanov University (Ukraine, Kiev), sfitirizir@gmail.com

Old Rus' and Norwegian kings—missionaries

Considering wrongful to see Old Rus' by the end of the Viking age nor as some kind of sacred space capable to spiritually nurture the rulers of the North, nor the likeness of the background for Scandinavian sagas, the author has tried in first approximation to determine the role of Rus' in the Christian religious and folk sacralization of the Norwegian kings—baptizers Olaf Tryggvason and Olaf Haraldsson. The research methodology includes sociocultural and structural approaches, retrospection, extrapolation and analogy methods. After considering a number of nodal issues of this problem it seems possible to the author to note the existence of a cultural and ideological exchange between Old Rus' and the Scandinavian countries (particularly Norway) and to highlight its bilateral nature. Similarly as the remarkable role of Rus' in the deification of the aforementioned Norwegian rulers, and the possibility of the influence of the Eastern churches (Old Rus' and Byzantine) on the Christianization of Norway should not be denied.

Keywords: Viking age, Christianization, sanctification, religion, folklore, Scandinavia, Norway, Old Rus', kings—missionaries.

Половинская В. В., аспирантка, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова (Україна, Київ), sfitirizir@gmail.com

Древняя Русь и норвежские короли—миссионеры

Считая неправомерным видеть Древнюю Русь конца эпохи викингов ни как некое сакральное пространство, способное духовно взрастить правителей Севера, ни как подобие фона для повествования скандинавских саг, автор попытался в первом приближении определить роль Руси в христианско-религиозной и фольклорной сакрализации норвежских конунгов—крестителей Олафа Трюггвассона и Олафа Харальдсона. Методологическую базу исследования составили социокультурный и структурный подходы, а также методы ретроспекции, экстраполяции и аналогии. После рассмотрения ряда узловых вопросов данной проблемы автору представляется возможным констатировать наличие культурно-идеологического обмена между Древней Русью и Скандинавскими странами (в частности Норвегией) и подчеркнуть его двусторонний характер. Так же нельзя отрицать как примечательную роль Руси в обожествлении упомянутых выше норвежских правителей, так и возможность влияния восточных церквей (древнерусской и византийской) на христианизацию Норвегии.

Ключевые слова: эпоха викингов, христианизация, сакрализация, религия, фольклор, Скандинавия, Норвегия, Древняя Русь, конунги—миссионеры.

* * *

УДК 392.72“18”

Русавська В. А.

кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри готельно—ресторанного бізнесу, Київський національний університет культури і мистецтв (Україна, Київ), rusavskaya@bigmir.net

ТРАДИЦІЇ ТА ІННОВАЦІЇ В ГОСТИННОСТІ ХІХ СТ.

Розглядаються традиції гостинності різних верств українського суспільства, аналізуються зміни, які відбувалися в гостинності під впливом реалізації проекту модернізації Російської імперії в ХІХ ст. Саме тому мета статті полягає в тому, щоб з'ясувати специфіку взаємодії традицій та інновацій в гостинності різних верств українського суспільства протягом ХІХ ст. Гостинність як продукт певних соціально—економічних умов і тісно з ними пов'язана, являє собою динамічну систему, в якій в процесі соціально—культурних трансформацій відбувається взаємодія традицій та інновацій, що зумовлює появу нових її видів і форм. Сутнісні зміни як в сімейному, так і в індивідуальному побуті, позначилися на характері міської гостинності, відкритої до інновацій. А інтенсивне формування інфраструктури міської гостинності закладає підґрунтя для становлення вітчизняної індустрії гостинності.

Ключові слова: традиції гостинності, інновації, соціокультурні трансформації, міська гостинність, повсякденні і святкова гостинність.

На сучасному етапі розвитку України важливого значення набуває відродження духовності, традицій національної культури як основи системи цінностей української нації. Виходячи з цього, актуальним є звернення до традицій гостинності, дослідження механізмів їх функціонування і впровадження інновацій, з'ясування історичного підґрунтя вартісних орієнтацій українського народу та їх відображення в гостинності.

Гостинність, будучи предметною та інституціональною об'єктивациєю специфічно людської діяльності, визначається етнонаціональними особливостями. Саме в цьому феномені культури на соціально—побутовому рівні, в повсякденному житті виявляється самотність світосприйняття, своєрідність моральних приписів, традицій, звичаїв, обрядів певного етносу чи нації. В той же час гостинність як продукт певних соціально—економічних умов і тісно з ними пов'язана, являє собою динамічну систему, в якій в процесі соціально—культурних трансформацій відбувається взаємодія традицій та інновацій, що зумовлює появу нових її видів і форм.

Вивчення гостинності українців протягом ХІХ ст. тривало в контексті збирання етнографічних матеріалів. П. П. Чубинський, характеризуючи український народ, звертає особливу увагу на гостинність, доброзичливість, схильність до гуртового спілкування, присвячує окремі розділи харчуванню українців [26, с. 356].

Праця М. А. Маркевича “Обычаи, поверья, кухня и напитки малороссиян” містить інформацію щодо специфіки звичаєвої гостинності українців [15, с. 5].

Велику кількість описових матеріалів подається Б. Д. Грінченком в “Этнографических материалах, собранных в Черниговской и соседней с ней губерниях” [4].

Крім монографічних праць наприкінці ХІХ ст. друкувалось багато матеріалів про гостинність різних верств українського суспільства в періодичних виданнях “Київська старовина”, “Русская старина”, “Русский архив”. “Спогади” П. Скоропадського дають уявлення про специфіку побуту українських поміщиків, зокрема,